

Omverdensanalyse NAV Vestfold og Telemark 2023-2035

**NAV Vestfold og Telemark
25. april 2023**

Innledning og sammendrag

NAV Vestfold og Telemarks omverdensanalyse 2023 – 2035 tar for seg noen av de viktige samfunns-trendene som vi antar vil påvirke arbeids- og velferdsområdet i fylket fram mot 2035. Analysen bygger på hovedtrendene fra NAVs omverdensanalyse 2023 – 2035, som utarbeides av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

I NAVs omverdensanalyse 2023-2035 belyser Arbeids- og velferdsdirektoratet de viktigste trendene innenfor demografi, brukerforventninger, teknologi, arbeidsmarkedet, levekår, helse og politikk, og hvordan disse trendene antas å påvirke arbeids- og velferdsområdet i Norge fram mot 2035, og vi oppfordrer til å lese analysen.

Omverdensanalysen fra NAV Vestfold og Telemark utdyper noen av trendene i Arbeids- og velferdsdirektoratets (2023) analyse, sett fra vårt fylkes ståsted. Målgruppen er ansatte i NAV, men beslutningstakere og samarbeidspartnere kan også finne analysen nyttig.

Siden vi i skrivende stund fortsatt er i 2023, omtaler vi for enkelthetskyld Vestfold og Telemark som ett fylke.

God lesing!

De viktigste trendene i Vestfold og Telemark fram mot 2035:

Det forventes ingen vekst i befolkningen i yrkesaktiv alder, og til dels store kommunevise forskjeller fram mot 2035. I 70 prosent av kommunene ventes det nedgang i den yrkesaktive befolkning, noe som vil kunne føre til økende mangel på kvalifisert arbeidskraft i mange kommuner.

Dagens mangel på helsepersonell og arbeidskraft med yrkesfaglig kompetanse antas å bli en utfordring også framover. Vestfold og Telemark er et fylke med større andel sysselsatte innen industri og helse- og sosialtjenester sammenlignet med landet, og vi har over tid hatt mangel på kvalifisert arbeidskraft i disse næringene.

Utenforskapet fra arbeid og utdanning er høyt i fylket, og særlig blant unge. Vi har en høyere andel som mottar helserelaterte ytelser, og en lavere andel sysselsatte. Kombinert med et lavere utdanningsnivå i befolkningen, kan det forklare noen av de rekrutteringsutfordringer som en del bedrifter og virksomheter i fylket opplever. I tillegg til mangel på arbeidskraft, bidrar utenforskapet til økt risiko for lavinntekt og fattigdom i befolkningen.

Den siste tiden har arbeidsledigheten vært lav, og det forventes ingen varig økning i ledigheten fram mot 2035. Ledigheten vil imidlertid variere med konjunktorene. Arbeidskraftmangelen kan bidra til at flere, som i dag står utenfor arbeidsmarkedet, inkluderes.

1. Demografi

1.1 En aldrende befolkning

Siden tusenårsskiftet har befolkningen i Vestfold og Telemark økt med 15,5 prosent. Statistisk sentralbyrå (SSB, 2022) har framskrevet den regionale befolkningsutviklingen, og med hovedalternativet ventes befolkningen i Vestfold og Telemark å øke med 4,5 prosent fram til 2035.¹

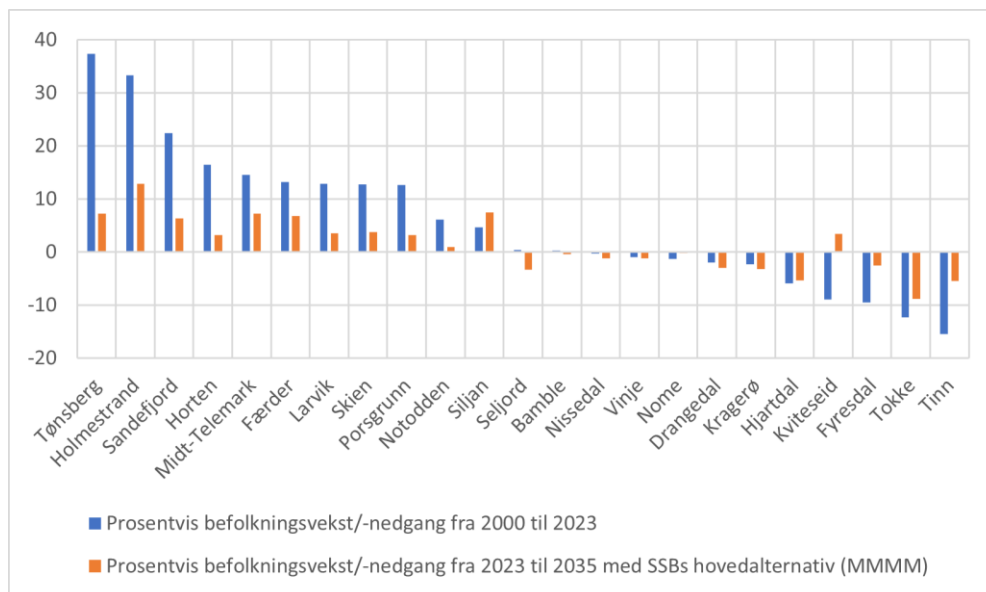
Selv om det i fylket ventes vekst, så vil det være store kommunevise forskjeller. Befolkningsveksten fra årtusenskiftet og fram til i dag har hovedsakelig funnet sted i de mest sentrale kommunene. Særlig sterk har veksten vært i Tønsberg og Holmestrand, men også kommuner med lavere sentralitet som Midt-Telemark, Notodden og Siljan har hatt vekst. Midt-Telemark har i tillegg hatt en prosentvis vekst på nivå med mer

sentrale kommuner som Larvik, Skien, Porsgrunn og Færder.

Fram mot 2035 ventes svakere befolkningsvekst i kommunene som fram til nå har hatt vekst, og fortsatt befolkningsnedgang i kommunene som har hatt nedgang de siste tjue årene. Et unntak er Kviteseid som ventes å få vekst i folketallet fram mot 2035, men hvor veksten bare vil komme i aldersgruppene 40-49 år og 60 år og eldre. Selv i de kommunene som har hatt størst vekst fram til nå, vil hovedtendensen framover bli at veksten fram til 2035 ikke vil være drevet av flere barn og unge, men flere i alderen 40-49 år, og 60 år og eldre (figur 1).

Vestfold og Telemark er ett av de fylkene i landet hvor aldringen av befolkningen inntreffer tidlig. Allerede i 2024 vil det være flere eldre (65 år +) enn yngre (0-19 år) her. I tillegg vil økende antall eldre og synkende antall

Figur 1. Faktisk og framskrevet folketall. Kilde: SSB.

¹ Hovedalternativet tilsvarer MMMM.

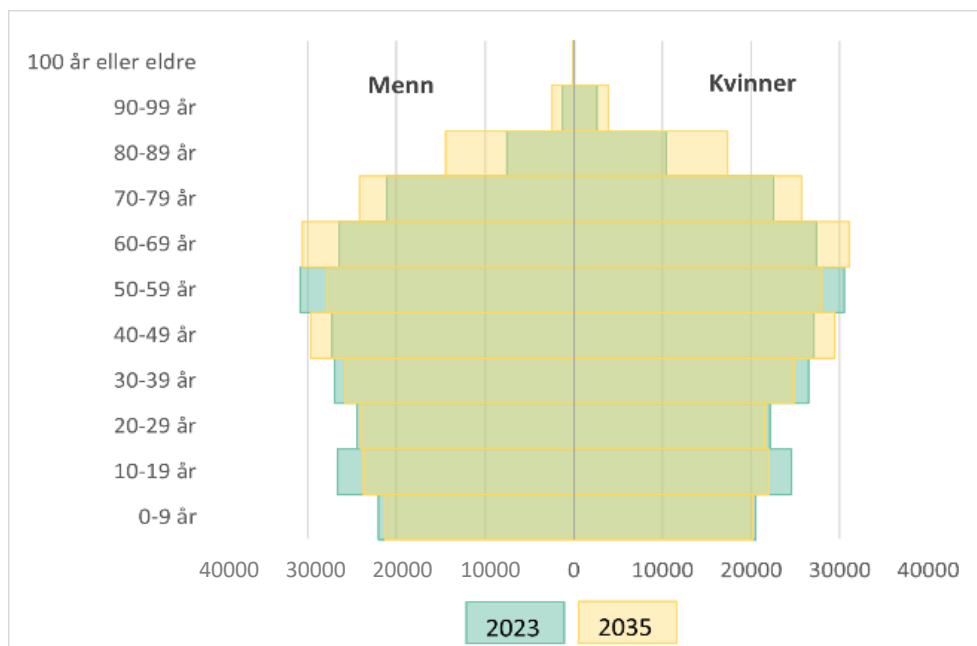
voksne i yrkesaktiv alder føre til at forsørgerbrøken for eldre øker i alle kommuner i fylket. Forsørgerbrøken viser antall personer 65 år og eldre sett i forhold til antall personer i alderen 20-64 år (SSB, 2022). Forsørgerbrøken blir størst i Tinn, Hjartdal, Nissedal, Tokke, Fyresdal, Kviteseid, og disse kommunene er ventet å bli blant de 25 prosent av kommunene i landet med høyest forsørgerbrøk i 2035.

Forsørgerbrøken tar riktig nok ikke hensyn til den faktiske sysselsettingen i disse aldersgruppene, eller hvorvidt eldre forsørgeres eller er omsorgstrenge. En økende forsørgerbrøk for eldre gir likevel en god indikasjon på at det blir færre yrkesaktive per alderspensjonist, og at utfordringen blir størst i de minst sentrale kommunene (SSB, 2023).

Den demografiske utviklingen vil påvirke behovet for arbeids- og velferdstjenester fra NAV. Færre barn vil føre til færre mottakere av ytelser til barnefamilier, og flere eldre vil føre til flere alderspensjonister og mottakere av hjelpemidler (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023). Dette i kombinasjon med at Vestfold og Telemark har mange personer som mottar helserelaterte ytelser, kan føre til økt press på NAV framover.

Det er også grunn til å forvente at aldringen i befolkningen vil føre til at gapet mellom utgiftene og inntektene på statsbudsjettet vil øke, noe som vil kunne føre til økte krav til effektivisering av offentlig sektor. Det kan innebære at NAV kan bli bedt om å følge opp flere brukergrupper mot arbeid enn i dag, og at vi må bli enda mer treffsikre med hensyn til hvilke personer som trenger mer omfattende bistand fra de ulike delene av etaten (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023).

Figur 2. Befolknings sammensetning i Vestfold og Telemark. Kilde: SSB.

1.2 Yrkesaktiv befolkning

For fylket sett under ett forventes uendret antall personer i yrkesaktiv alder 18-66 år fram mot 2035, men det vil være store kommunevise forskjeller (figur 3). I bare 6 av 23 kommuner ventes økning i den yrkesaktive befolkningen, og hvor hele 90 prosent av økningen er ventet å komme i området som dekker kommunene Holmestrand, Tønsberg, Færder og Sandefjord. En del av utfordringen framover vil derfor handle om hvordan vi kan mobilisere arbeidskraft med rett kompetanse, der behovet er. NAV kan bistå og har tilgang til virkemidler, slik at det kan legges til rette for mobilitet av

arbeidskraft. For arbeidstakere og arbeidsledige med helseutfordringer kan NAV i tillegg bistå med tilpasninger og hjelpemidler, som kan gjøre det mulig for flere å delta i arbeidslivet til tross for helseutfordringer.

For Vestfold og Telemark ventes den uendrede utviklingen i antall personer i yrkesaktiv alder å gi beskjedne konsekvenser for arbeidsbelastningen i NAV totalt sett, da de fleste i NAV jobber direkte med tjenester eller ytelser til personer i yrkesaktiv alder.

Figur 3. Befolkningen i Vestfold og Telemark i yrkesaktiv alder 18-66 år. Kilde: SSB.

	Antall personer 18-66 år i 2023	Antall personer 18-66 år i 2035	Differanse i antall personer 18-66 år fra 2023 til 2035
Horten	17184	17030	-154
Holmestrand	16245	17828	1583
Tønsberg	37014	37991	977
Sandefjord	40626	41614	988
Larvik	29278	28859	-419
Porsgrunn	23132	22902	-230
Skien	34623	34420	-203
Notodden	7960	7625	-335
Færder	16311	16529	218
Siljan	1439	1455	16
Bamble	8551	8072	-479
Kragerø	6131	5600	-531
Drangedal	2477	2252	-225
Nome	4003	3612	-391
Midt-Telemark	6660	7050	390
Tinn	3366	2910	-456
Hjartdal	931	817	-114
Seljord	1706	1627	-79
Kviteseid	1495	1402	-93
Nissedal	822	794	-28
Fyresdal	725	655	-70
Tokke	1324	1107	-217
Vinje	2308	2166	-142
Totalt	264311	264317	6

1.3 Mulig lavere innvandring

Siden tusenårsskiftet har vi hatt årlig fødselsoverskudd og en viss netto innenlandsk flytting til Vestfold og Telemark, men det er likevel innvandring som har vært den viktigste driveren bak befolkningsvekst i fylket (SSB, 2023).

De siste fire årene har det sammenhengende vært fødselsunderskudd i fylket. Samtidig har den innenlandsk nettoinnflyttingen økt de tre siste årene, og i tillegg var nettoinnvandringen historisk høy i 2022 på grunn av krigen i Ukraina (SSB, 2023).

SSB (2022) forventer at det framover vil bli lavere nettoinnvandring til Vestfold og Telemark enn tendensen har vist så langt på 2000-tallet, hvor fylket har hatt en gjennomsnittlig årlig nettoinnvandring på 1800 personer. Framover mot 2035 venter SSB at den årlige nettoinnvandringen vil utgjøre i underkant av 1000 personer. Nedgangen skyldes at det forventes lavere arbeidsinnvandring på grunn av sterk aldring i Europa og lavere lønnsforskjeller mellom Norge og andre land.

Det er vanskelig å anslå framtidig innvandring og utvandring. Det er derfor knyttet særlig stor usikkerhet til denne komponenten i SSBs befolkningsframskrivning. Selv om SSB (2022) venter lav nettoinnvandring framover, så kan klimaendringene, og risikoen for at dagens situasjon med krig og konflikter vedvarer, føre til flere flyktninger. Økende behov for

arbeidskraft kan også føre til at det i større grad åpnes opp for arbeidsinnvandring fra land utenom EU og EØS. Men selv om innvandringen framover ventes å avta, så vil likevel innvandrernes andel av befolkningen øke (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023). Ved tusenårsskiftet utgjorde innvandrere drøye 4 prosent av befolkningen i Vestfold og Telemark, og har økt jevnt fram til dagens 13 prosent. For Norge som helhet ventes det at økningen i innvandrerbefolkningen vil være særlig sterk blant innvandrere fra land utenom vesteuropeiske land, USA, Canada, Australia, New Zealand og østeuropeiske EU-land, og deres norskfødte barn (SSB, 2023). Størsteparten av innvandrere med flyktningstatus kommer fra disse landene (IMDi, 2023).

Vi vet at flyktninger oftere har behov for tjenester og ytelser fra NAV sammenlignet med andre innvandrergrupper. Andelen flyktninger og deres familieinnvandrede er høyere i Vestfold og Telemark (36 prosent) enn i landet (30 prosent), og andelen arbeidsinnvandrere er noe lavere (SSB, 2023).

Det er usikkerhet knyttet til hvordan en økende innvandrerbefolkning vil påvirke arbeids- og velferdsområdet i Vestfold og Telemark, men arbeidsledigheten blant innvandrere er større enn blant ikke-innvandrere. Og blant innvandrere er ledigheten størst blant de som kommer fra Øst-Europa (utenom EU-land), Afrika, Asia (inkludert Tyrkia), Sør- og Mellom-Amerika og Oseania (utenom Australia og New Zealand), såkalt landgruppe 3.

Mange flyktninger som kommer fra landgruppe 3 har lav formell kompetanse. Samtidig blir det stadig færre arbeidsplasser som stiller få eller ingen krav om yrkesutdanning eller annen formell kompetanse. Konkurransen om de få jobbene som finnes uten krav om formell kompetanse, gjør det mer krevende for NAV å bistå med å finne jobb (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023). På den annen side er det arbeidskraftmangel i mange næringer, noe vi antar vil vedvare på grunn av den demografiske utviklingen. Det gir gode vilkår for inkludering av personer utenfor arbeidslivet. For å sikre kvalifisering av arbeidsledige med lite formell kompetanse kreves det at NAV samarbeider godt med andre offentlige instanser, slik at vi kan legge til rette for og å bistå med kvalifisering og overgang til arbeid.

2. Arbeidsmarkedet

2.1 Mangel på arbeidskraft

Arbeidsledigheten har vært på et uvanlig lavt nivå i 2023, og flere faktorer peker i retning av at ledigheten kan øke noe på kort sikt. Krigen i Ukraina, høy prisvekst og økt rente bidrar til å svekke veksten i både norsk og internasjonal økonomi. Omstillingene på arbeidsmarkedet vil framover også kunne gi perioder med arbeidsledighet, spesielt i næringer og yrker som blir særlig berørt (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023).

Arbeids- og velferdsdirektoratet (2023) forventer likevel ikke varig økning i arbeidsledigheten fram mot 2035, da aldringen av befolkningen trekker i retning av mangel på arbeidskraft. For personer uten fullført videregående opplæring forventes det imidlertid vedvarende høyt ledighetsnivå.

Vestfold og Telemark har over tid hatt høyere arbeidsledighet enn resten av landet, og i tillegg en lavere sysselsettingsandel i befolkningen. Sysselsettingsandelene er lavere for samtlige utdanningslengder, men det er særlig i gruppen med uoppgitt utdanning hvor sysselsettingsandelen i Vestfold og Telemark er lavere enn i landet.

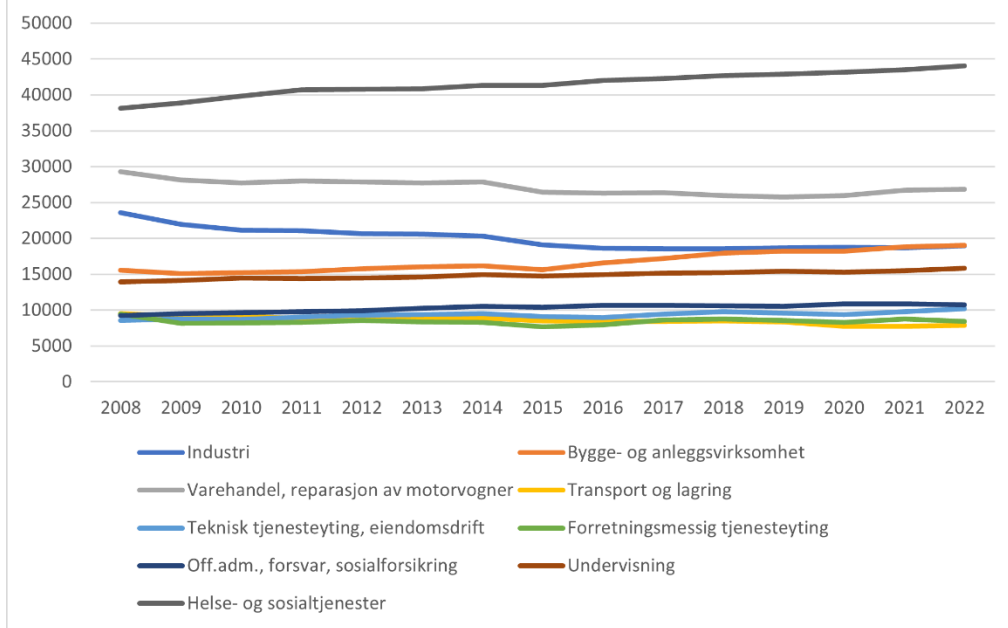
Samtidig som ledigheten i Vestfold og Telemark over tid har ligget høyere i fylket sammenlignet med landet, så viser NAVs årlige bedriftsundersøkelse at rekrutteringsutfordringene i Vestfold og Telemark er like store som i landet.² Helse- og sosialtjenester og bygg- og anleggsvirksomhet, men også industri, varehandel, eiendomsdrift, forretningsmessig og faglig tjenesteyting, og IKT er eksempler på næringer som har meldt om problemer med å rekruttere arbeidskraft med nødvendige kvalifikasjoner. Flere av disse næringene har over tid hatt sysselsettingsvekst (figur 4 og 5).

For å bidra med kvalifisert arbeidskraft har NAV Vestfold og Telemark i mange år hatt fokus på å øke andelen av arbeidsmarkedstiltak som brukes til opplæring og kvalifisering av arbeidsledige. Det har tatt tid å øke andelen, men de siste to årene har det

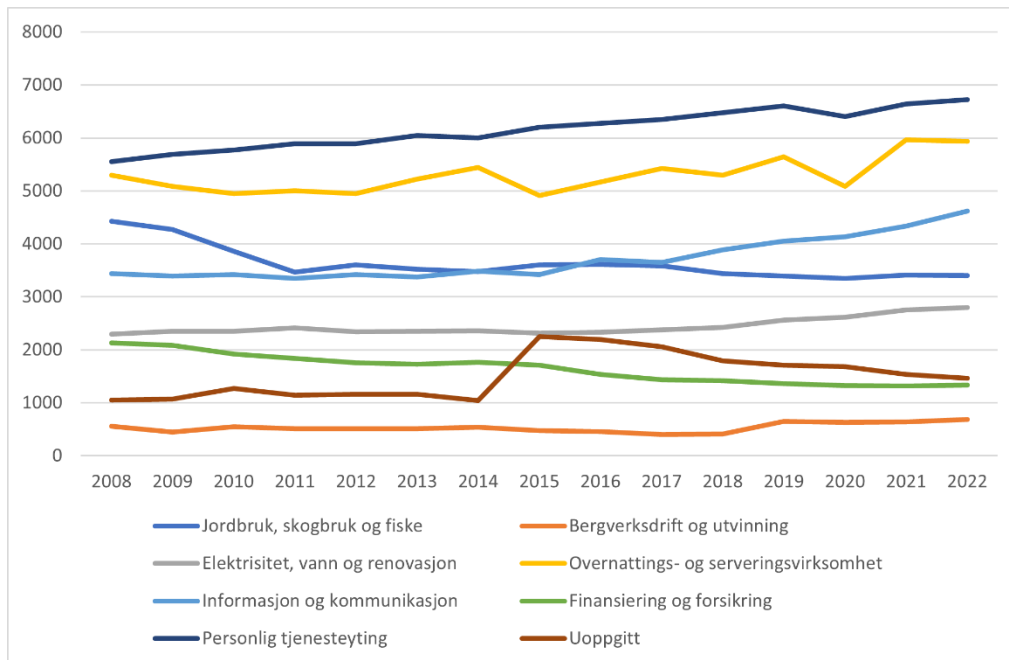
² Virksomheter med rekrutteringsproblemer som skyldes for få/ingen kvalifiserte søkere.

NAV Vestfold og Telemark
Omverdensanalyse 2023 - 2035

Figur 4. Ansatte med arbeidssted i Vestfold og Telemark. Hovednæringene som sysselsetter flest i Vestfold og Telemark. Kilde: SSB.

Figur 5. Sysselsatte med arbeidssted i Vestfold og Telemark. Hovednæringene som sysselsetter færrest i Vestfold og Telemark. Kilde: SSB.

vært en positiv utvikling i bruk av opplæringstiltak, spesielt innen yrkesfag. Flere opplæringstilbud og tettere samarbeid mellom NAV og Vestfold og Telemark fylkeskommune er en viktig årsak til at andelen arbeidsledige som deltar på opplærings-tiltak har økt fra 24 prosent i 2021 til 29 prosent så langt i år.

SSB (2020) har framskrevet behovet for arbeidskraft i Norge fram til 2040, og funnet at det venter mangel på helsepersonell, arbeidskraft med fagbrev og IKT-kompetanse. Framskrivningen er foretatt med utgangspunkt i langsiktige prognoser for norsk økonomi, og det må tas høyde for at den ikke tar hensyn til mekanismer som bidrar til tilpasninger på arbeidsmarkedet. Slike tilpasninger kan føre til at det antatte behovet for framtidig arbeidskraft ikke nødvendigvis inntreffer. Samtidig vet vi at andelen med fagbrev innen helse- og omsorgsfag og samlekategorien «andre håndverksfag» synker framover, fordi mange arbeidstakere når pensjonsalder. Ifølge SSB (2020) ventes etterspørselen fram mot 2040 å vokse klart sterkere enn arbeidsstyrken for arbeidskraft med videregående fagutdanning rettet inn mot industri, bygg og anlegg, håndverk, helsefagarbeidere og sykepleiere.

I NAV Vestfold og Telemarks bedriftsundersøkelse (2022) har vi over tid registrert særlig stor mangel på sykepleiere. Men Arbeids- og velferdsdirektoratet (2023) er også ganske sikre på at vi framover kan forvente økende mangel på kvalifisert kompetanse innen helse- og omsorgsfag mer generelt på grunn av aldringen i befolkningen, økende etterspørsel etter helsetjenester, og fordi arbeidsbesparende ny teknologi ikke hittil har

gitt vesentlig økt produktiviteten i helsevesenet.

Arbeids- og velferdsdirektoratet (2023) venter også at mangelen på IKT-kompetanse i Norge vil øke framover. Det skyldes vekst i IKT-næringen, og økt behov for IKT-kompetanse også i andre næringer. IKT-næringen er en næring som sysselsetter relativt sett færre i Vestfold og Telemark sammenlignet med landet, men det er stor variasjon mellom kommunene i fylket, hvor andelen er høyest i Horten.

2.2. Arbeidsstyrke og yrkesfrekvens

Arbeidsstyrken er summen av alle sysselsatte og arbeidsledige målt ved SSBs Arbeidskraftundersøkelse, og utgjør tilbudet av arbeidskraft. Hvor stor arbeidsstyrken er, avhenger av størrelsen på den yrkesaktive befolkningen (15 – 74 år), og hvor stor andel av den yrkesaktive befolkningen som til enhver tid er i arbeidsstyrken. Andelen av den yrkesaktive befolkningen som er i arbeidsstyrken, kalles yrkesfrekvens.

Arbeidsstyrken påvirkes av både befolkningsendringer og endringer i yrkesfrekvens. Endringer i yrkesfrekvens kan igjen være påvirket av blant annet etterspørselen etter arbeidskraft, utdanningsfrekvens, innvandring, endringer i tiltaksnivået, nivået på helserelaterte ytelser eller pensjonsalder.

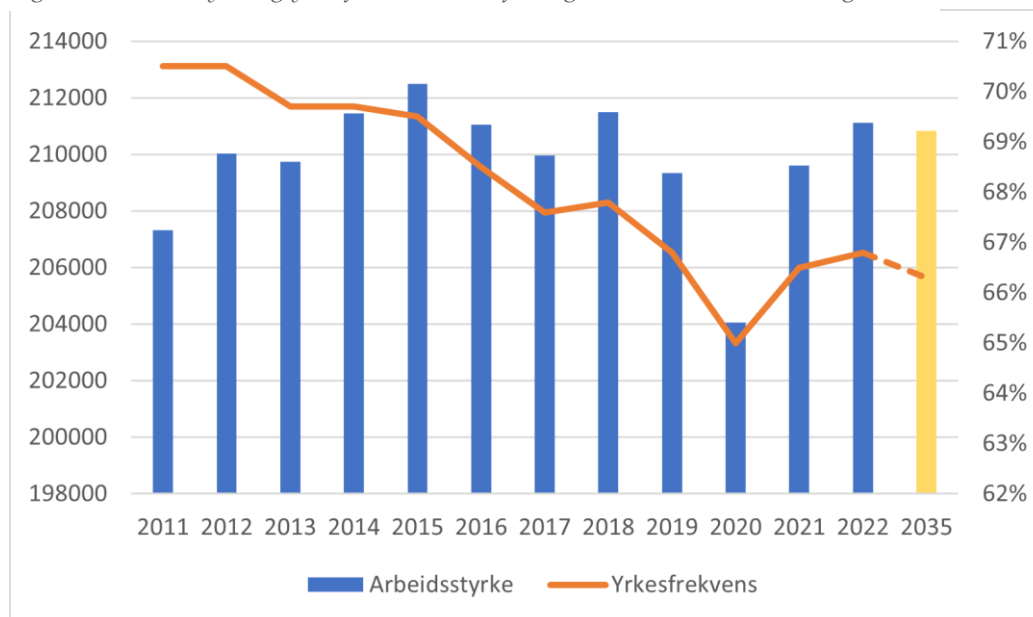
Selv om yrkesfrekvensen varierer fra år til år har den i et lengre tidsperspektiv hatt en synkende trend i Vestfold og Telemark (figur 6). Nedgangen har vært

markant i de yngre aldersgruppene, noe som kan ha sammenheng med at flere tar høyere utdanning. Samtidig ser vi at uføreraten øker i de yngste aldersgruppene og at andelen unge uføre er høy i Vestfold og Telemark, sammenlignet med landet ellers. Yrkesfrekvensen har også sammenheng med forholdene på arbeidsmarkedet, blant annet hvorvidt arbeidssøkerne møter arbeidsgivernes ulike krav. Eksempelvis vil personer uten utdanning og/eller arbeidspraksis kunne ha problemer med å få innpass på arbeidsmarkedet, og noen vil sannsynligvis trekke seg ut av arbeidsmarkedet av den grunn.

Ved å bruke et gjennomsnitt av yrkesfrekvensen for de siste fire årene (2019, 2020, 2021 og 2022), og holde denne konstant i 2035, får vi et anslag på hvordan arbeidsstyrken kan se ut i 2035

(figur 6).³ Selv om det er heftet betydelig usikkerhet ved resultatene, så kan de likevel gi grunnlag for nyttig refleksjon. Ifølge SSBs befolkningsframskriving (2022) vil det i 2035 være om lag 6 700 flere innbyggere i alderen 15-74 år i Vestfold og Telemark. Når vi undersøker befolkningen i tiårs aldersgrupper så ser vi at økningen vil finne sted i aldersgruppene 40-49 år og 60 år og eldre. I de øvrige tiårs aldersgruppene vil det være nedgang i folketallet. Vi vet samtidig at yrkesdeltagelsen er fallende med alder, og dette kan være en faktor som kan bidra til at arbeidsstyrken og yrkesfrekvensen kan ventes å bli noe lavere framover.

Figur 6. Arbeidsstyrke og yrkesfrekvens i Vestfold og Telemark. Kilde: NAV og SSB.

³ I framskrivingen er det brukt SSBs hovedalternativ (MMMM).

2.3 Det grønne skiftet

Det grønne skiftet handler om hvordan Norge skal bli et lavutslippsland innen 2050. For å få til dette må vi omstille oss til et samfunn hvor vekst og utvikling skjer innenfor naturens tålegrenser (Regjeringen, 2021).

Vestfold og Telemark er et av Norges største industrifylker, og industrien spiller en viktig rolle i overgangen til et bærekraftig samfunn. NAV Vestfold og Telemark opplever at det er stor vilje blant bedriftene i fylket til å bidra inn i det grønne skiftet.

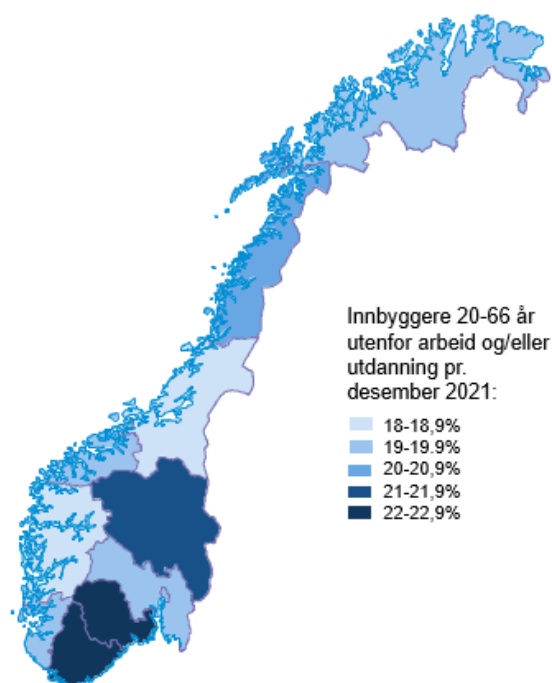
Over tid har sysselsettingen i industrien sunket (figur 4), og SSB venter at industrisysselsettingen i Norge også framover vil synke. Dette skyldes blant annet at mange arbeidsoperasjoner automatiseres. Samtidig erfarer NAV at det er optimisme, og meldt om stort behov for arbeidskraft i industrien i Vestfold og Telemark framover. NAV samarbeider med bedrifter, videregående opplæring og fagskoler, tiltaksleverandører og Universitetet i Sørøst-Norge, for å bidra til at arbeidsledige får den kvalifiseringen de trenger for å kunne gå inn i ledige jobber enten det er i industrien, helse- og sosialtjenester, IKT, bygg og anlegg eller andre næringer som mangler arbeidskraft.

2.4 Høyt utenforskap

NAV beregner hvor stor del av befolkningen som står utenfor arbeid og utdanning, og som heller ikke er selvstendig næringsdrivende, mottar alderspensjon eller offentlig AFP.

Gjennom flere år har målingene vist at utenforskapet i Vestfold og Telemark er høyt sammenlignet med andre fylker (figur 7). I desember 2021 sto 57 130 personer i Vestfold og Telemark i alderen 20-66 år utenfor arbeid og utdanning. Det utgjorde 22,6 prosent av befolkningen, og var nest høyest i landet.

Figur 7. Utenforskap fra arbeid og utdanning.
Kilde: NAV.

Om lag 2 av 3 som står utenfor arbeid og utdanning i Vestfold og Telemark i alderen 20-66 år mottar en form for ytelse fra NAV. Blant de unge er det litt lavere, hvor om lag halvparten som står utenfor arbeid og utdanning i alderen 20-29 år mottar en ytelse.

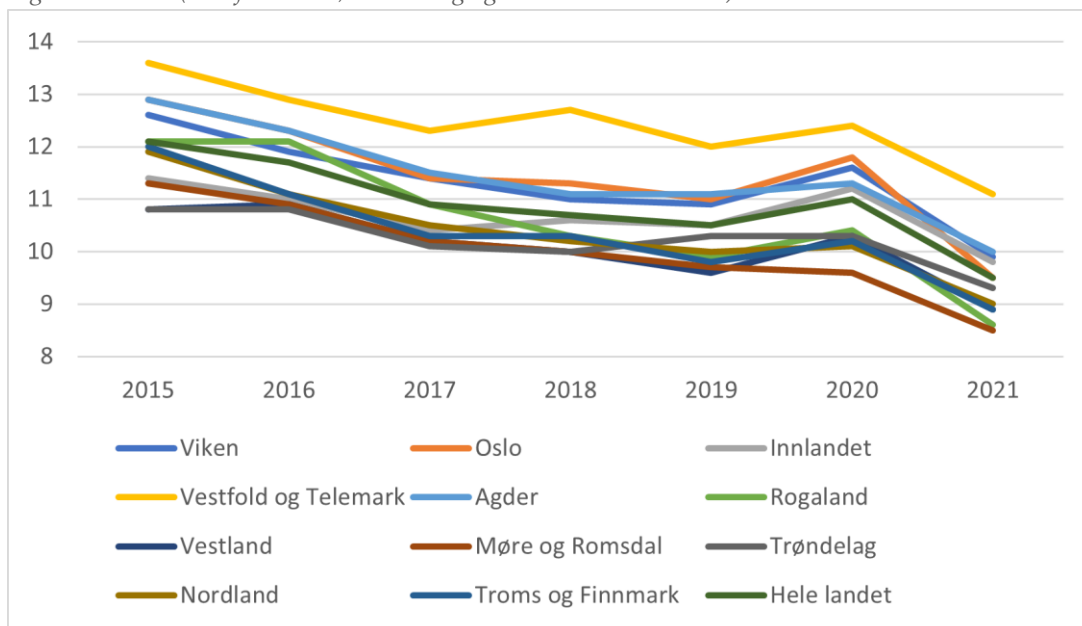
SSB (2023) beregner andel unge i alderen 15-29 år som står utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak. Selv om utenforskapet blant unge i Vestfold

og Telemark er høyest i landet, er det positivt at det over tid har vært en nedgang (figur 8). Unge som står utenfor arbeid eller utdanning er en prioritert gruppe som skal få tidlig og tett oppfølging i NAV. Mange i denne gruppen har større risiko for langvarig arbeidsledighet, fordi de ofte har lavere formelle kvalifikasjoner og liten arbeidserfaring. Samtidig står unge overfor et langt yrkesliv, i et samfunn hvor behovet for kvalifisert arbeidskraft er stort. Dette er noe av bakgrunnen for at unge under 30 år med behov for arbeidsrettet oppfølging er en prioritert målgruppe i NAV Vestfold og Telemark.

1. juli 2023 lanserer Regjeringen en ny ungdomsgaranti som skal sikre at unge i alderen 16-30 år, med behov for arbeidsrettet bistand fra NAV, får individuelt tilpasset oppfølging. Målet med ungdomsgarantien er å motivere

unge til å komme raskt over i arbeid, utdanning eller annen hensiktsmessig aktivitet. Sentralt står ulike kvalifiserings- og opplæringstiltak, gjennomføring av videregående opplæring, bruk av lønnstilkudd, og tiltak i egenregi via jobbspesialist. For å lykkes i arbeidet med den nye ungdomsgarantien er NAV Vestfold og Telemark avhengig av et tett samarbeid med arbeidsgivere om rekruttering og inkludering, og samarbeidspartnere innen utdanning og helse. Mange gode samarbeid er allerede etablert, og blant annet er det utviklet en samarbeidsmodell for veiledning om videregående opplæring. NAV Vestfold og Telemark skal fortsette å være synlig og til stede i samarbeid, arrangere samlinger med bransjer og arbeidsgivere med rekrutteringsbehov, og motivere ungdom inn i utdanning og arbeid.

Figur 8. NEET (utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak) i alderen 15-29 år. Kilde: SSB.

2.5 Forventninger fra brukere og arbeidsgivere

Arbeids- og velferdsdirektoratet gjennomfører årlig både en personbrukerundersøkelse og en arbeidsgiverundersøkelse. Resultatene for NAVs personbrukerundersøkelse (2022a) viser at hele tre av fire brukere på landsbasis er tilfredse med NAV. Blant de mest fornøyde er sykmeldte og alderspensjonister, mens arbeidssøkere er blant de minst fornøyde brukerne. Resultatene viser også at NAV i Vestfold og Telemark skårer litt dårligere enn landet. NAV er opptatt av at brukere skal oppleve å bli møtt med respekt, og å ha tillitt til NAVs arbeid. For å bedre tilfredsheten blant NAVs brukere er brukervedvirkning et satsingsområde i Vestfold og Telemark, både på individ- og tjenestenivå.

Personbrukerundersøkelsen (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2022a) måler også digital og byråkratisk kompetanse. På landsbasis skårer menn noe lavere enn kvinner på begge kompetansetyper, og alder er en vesentlig faktor. Den digitale erfaringen synker gradvis med alder. Den byråkratiske erfaringen er lavest ved ung alder, for så å nå en topp ved 40-50 års alder, og deretter synke. I Vestfold og Telemark er både andel brukere som oppgir at de ikke bruker digitale verktøy, og andel som oppgir at digitale verktøy er svært enkelt å bruke, større enn på landsbasis. Den samme tendensen gjelder også for spørsmålet om byråkratisk kompetanse. Dette kan indikere at det er mer utfordrende å tilpasse NAVs veiledning til brukere i Vestfold og Telemark, og at brukerne med lavest digital og byråkratisk kompetanse har større behov for

kompetanseheving eller bistand med digitale verktøy.

NAV Vestfold og Telemark har i en årrekke jobbet for å være en nyttig samarbeidspartner for bedrifter og virksomheter i regionen. Resultatene av Arbeid- og velferdsdirektoratets årlige arbeidsgiverundersøkelse (2022b) viser at arbeidsgivere i regionen er godt fornøyde med NAV. NAV i Vestfold og Telemark skårer over landsgjennomsnittet på fornøydhet når det gjelder bistand fra NAV til oppfølging av sykmeldte, bistand til rekruttering av personer med tilretteleggingsbehov/hull i CV, bistand til rekruttering, og bistand med å redusere og forebygge sykefravær i virksomheter.

3. Levekår og helse

Levekår handler om de ressursene som den enkelte disponerer, og hvilke muligheter man har til å dra nytte av disse ressursene for å skape gode liv for seg og sine.

Ytelsene og ordningene som NAV forvalter er viktige for å sikre levekårene til grupper, som av ulike grunner, trenger inntektssikring. I løpet av 2022 mottok 56 prosent av befolkningen i Vestfold og Telemark en form for ytelse fra NAV. Dette er 4 prosentpoeng høyere enn landet. Det er særlig andelen av befolkningen som mottar alderspensjon og uføretrygd som er større i fylket (henholdsvis 22 prosent og 9 prosent) enn i landet (18 prosent og 7 prosent).

Mottakere av ulike stønader fra NAV er blant gruppene som i størst grad opplever lavinntekt. Dette må sees i sammenheng med at husholdninger med svak yrkestilknytning er sterkt overrepresentert blant husholdninger med lavinntekt (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023). I 2021 levde 11,5 prosent av befolkningen i Vestfold og Telemark i husholdninger med inntekt under 60 prosent av nasjonal medianinntekt (EU-60). Det er en nedgang fra 11,8 prosent året innen, men likevel høyere enn landet.⁴ Sammenlignet med landet har Vestfold og Telemark også en større andel barn og unge under 18 år som lever i husholdninger med lavinntekt, og i 2021 utgjorde denne gruppen 13,5 prosent (SSB, 2023). Barn med innvandrerbakgrunn og barn i husholdninger med eneforsørger er overrepresentert blant barn som lever i husholdninger med lavinntekt (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023).

Nasjonale tall fra SSB (2023) viser at lavinntekt er betydelig mer utbredt blant innvandrere fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika. Hele 29 prosent av innvandrere bosatt i Norge fra disse regionene bodde i en husholdning med lavinntekt i 2021. Også blant alderspensjonister som er aleneboende og mottar minsteytelse, er andelen med lavinntekt høy (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023).

Undersøkelser har vist at det er en sterk sammenheng mellom arbeidsledighet og dårlig helse i form av økt overgang til uføretrygd og økt dødelighet (Arbeids- og velferdsdirektoratet,

2022c). Sett i lys av at arbeidsledigheten over tid har vært høyere i Vestfold og Telemark sammenlignet med landet, understreker dette viktigheten for NAV og NAVs samarbeidspartnere i Vestfold og Telemark å bistå med kvalifisering og inkludering i arbeidslivet. Dette omfatter også å inkludere flere med nedsatt funksjonsevne. Nasjonale tall fra Arbeidsgiverundersøkelsen (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2022b) viser at det var 100 000 ikke-sysselsatte funksjonshemmede i Norge i 2020 som ønsket å komme i arbeid. Det er derfor potensiale for økt rekruttering når om lag 1/3 av arbeidsgiverne stiller seg positive til å ansette en person som trenger varig tilrettelegging (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2022b). I den sammenheng er det også viktig å understreke at nedsatt funksjonsevne ikke nødvendigvis innebærer nedsatt arbeidsevne. Personer med nedsatt funksjonsevne utgjør en betydelig ressurs i et arbeidsmarked med behov for arbeidskraft. I tillegg til at deltagelse i arbeidslivet er viktig for den enkeltes levekår.

De viktigste helserelaterte ytelsene fra NAV er sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uføretrygd. Nasjonalt har det over tid vært lite endring i andel personer som mottar en helserelatert ytelse fra NAV, selv om det har vært økning i enkeltytelser, særlig uføretrygd (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023).

Fra 2020 til 2022 har det vært en økning i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger i Vestfold og Telemark, hovedsakelig blant mottakere over 30 år.

⁴ Mange av NAVs ytelser er kortvarige, og for NAVs brukere er det derfor mest hensiktsmessig å se på årlig lavinntekt, fremfor varig lavinntekt.

Samtidig har vi siden sommeren 2022 sett en økning i sykefraværet i befolkningen. Vi vet av erfaring at om lag 60 prosent av de som går hele sykepengeperioden ut, går over på arbeidsavklaringspenger. Dersom det økte sykefraværet opprettholder seg framover kan vi av erfaring vente en viss økning i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger.

Antall mottakere av uføretrygd har økt årlig fra 2010 til 2022, og utgjør nå 13,3 prosent av befolkningen i Vestfold og Telemark. Til sammenligning utgjør den 10,5 prosent på landsbasis. Flest mottakere av uføretrygd er det i aldersgruppen 50-59 år, men det er i de yngre aldersgruppene at den prosentvise økningen har vært størst. I perioden 2012-2021 har andelen unge uføre i Norge doblet seg. Det gjelder også for Vestfold og Telemark, som i tillegg har landets høyeste uføreandel blant unge. I 2021 var 3,8 prosent av befolkningen i alderen 18-34 år i Vestfold og Telemark mottakere av uføretrygd (Kalstø & Danielsen, 2022).

Analyser fra NAV kan tyde på at noe av de geografiske forskjellene i landet med hensyn til andel unge uføremottakere, kan tilskrives flytting. For Vestfold og Telemarks del har man blant annet sett at fylket har hatt en fraflytting av personer som ikke er uføre, og en tilflytting av personer som er uføre (Kalstø & Danielsen, 2022). En forklaring på dette kan være at de som er friske i større grad vil flytte til byene, hvor det er bedre utdanningsmuligheter og arbeidsmarked, mens de som har problemer med helsen i større grad vil bli boende. I tillegg vil unge som er bosatt i mer sentrale strøk, og som sliter med helsen, og derfor har dårligere råd,

flytte til mindre sentrale strøk, hvor de har større muligheter til å kjøpe bolig (Bragstad m.fl. 2012 i Kalstø & Danielsen, 2022).

De fleste unge uføre i alderen 18-29 år har diagnoser innen psykiske lidelser og adferdsforstyrrelser, og Vestfold og Telemark er også fylket med høyest andel unge uføre med psykiske lidelser. Det er særlig nevroser og adferdsforstyrrelser som det er størst forekomst av blant unge uføre i fylket. Ifølge Folkehelseinstituttet (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2023) er det ikke dokumentert økt forekomst av psykiske lidelser i befolkningen. Mulige forklaringer til økningen som NAVs ser i antall mottakere av uføretrygd grunnet psykiske lidelser, kan derfor være økt åpenhet om slike lidelser, at terskelen er senket for hva som oppfattes som (lettere) psykiske plager, at det har blitt vanskeligere å delta på arbeidsmarkedet for personer med psykiske lidelser, eller at sammensatte problemer oftere enn før blir klassifisert som et helseproblem.

Ifølge Arbeids- og velferdsdirektoratet (2023) er det ikke usannsynlig at tendensen med at flere mottar helse-relaterte trygdeytelser på grunn av psykiske lidelser vil fortsette fram mot 2035. Det vil føre til økt behov for oppfølging fra NAV i samarbeid med helsevesenet, og økt utbetaling av ytelser. Samtidig er NAVs samfunnsoppdrag å ikke bare bidra til økonomisk og sosial trygghet gjennom ytelser, men like mye å fremme overgang til arbeid og aktivitet. Blant annet må vi framover inkludere flere unge uføre som ønsker arbeid, da de utgjør en betydelig arbeidskraftressurs. Det skal vi jobbe for å lykkes enda bedre med i samarbeid med bedrifter og virksomheter,

utdanning, helse, tiltaksleverandører og den enkelte bruker som trenger bistand fra NAV.

Kilder

Regjeringen. (2021, 08.12). Det grønne skiftet. <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/innsiktsartikler-klima-miljo/det-gronne-skiftet/id2879075/>

Arbeids- og velferdsdirektoratet. (2023). NAVs omverdensanalyse 2023-2035. Samfunnstrender og konsekvenser for NAV. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/nav-rapportserie/navs-omverdensanalyse-20232035>

Arbeids- og velferdsdirektoratet. (2022a). NAVs Personbrukerundersøkelse 2022: Mennesket og NAV. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/nyheter/navs-brukerundersokelser-2022-tilfredsheten-med-nav-er-stabil-blant-personbrukere-mens-arbeidsgiverne-er-mer-fornoyde-enn-noen-gang>

Arbeids- og velferdsdirektoratet. (2022b). NAVs Arbeidsgiverundersøkelse 2022: Samarbeid og tilgjengelighet. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/nyheter/navs-brukerundersokelser-2022-tilfredsheten-med-nav-er-stabil-blant-personbrukere-mens-arbeidsgiverne-er-mer-fornoyde-enn-noen-gang>

Arbeids- og velferdsdirektoratet. (2022c). Lavinntekt og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk – 2022. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/analyser-sosiale-tjenester/lavinntekt-og-levekar-i-norge.tilstand-og-utviklingstrekk-2022>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). (2023). Statistikk. <https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/statistikk/F00/befolkning>

Kalstø, Å.M. & M. Danielsen. (2022). Store fylkesvise forskjeller i unge uføre. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd-nr.3-2022/store-fylkesforskjeller-i-unge-ufore>

NAV Vestfold og Telemark. (2022). Bedriftsundersøkelsen 2022. <https://www.nav.no/no/lokalt/vestfold-og-telemark/statistikk-og-analyse/statistikk-i-vestfoldogtelemark>

Statistisk sentralbyrå (SSB). (2023). Statistikkbanken. <https://www.ssb.no/statbank/>

Statistisk sentralbyrå (SSB). (2022). Befolkningsframskriving for kommunene 2022. <https://www.ssb.no/befolkning/befolkningsframskrivinger/statistikk/regionale-befolkningsframskrivinger/artikler/folketallet-vil-krympe-i-40-prosent-av-kommunene-fram-mot-2050>

Statistisk sentralbyrå (SSB). (2020). Framskrivinger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/framskrivinger-av-arbeidsstyrken-og-sysselsettingen-etter-utdanning-mot-2040>